

BEZINNING 1: Wees waakzaam

Talrijke vluchtelingen gaan in een gammel bootje op zoek naar een betere toekomst op een ander continent. Dat land van melk en honing zullen ze nooit zien. Ze laten het leven erbij. De zee herbergt hun lichamen. Hun dromen komen de hemel toe. Wat drijft hen toch de gevaarlijke oversteek te maken? Vaak is het oorlog, geweld, honger en armoede. Handelaars in mensenwaar trachten munt te slaan uit het driftige verlangen van velen naar een menswaardig leven. Ze verkopen all-in formules naar onbestaande paradijzen. Geldzucht maakt mensenlevens van geen tel. En als zo een lekkende schuit dan toch de kust weet te bereiken, wie kijkt dan naar hen om?

Bootladingen zieke mensen

Dag en nacht kwamen bootladingen zieke mensen aan, toen Damiaan in de leprakolonie op Molokai werkte. Stormachtig weer, een onstuimige zee hielden de kapiteins niet tegen hun vracht en passagiers zonder pardon in kleine bootjes aan land te sturen. Kortom, de zieke mensen werden zonder meer gedropt en de kapitein maakte rechtsomkeer. Wie keek naar hen om?

Arthur Mouritz, toenmalig residerend arts op Molokai, noteerde volgende episode: "Rond middernacht kwam de stoomboot Mokolii met vracht en 40 passagiers aan bij Kalaupapa. De zee was uiterst ruw. De golven beukten tegen de rotsen. De wind blies uit het noorden. Ijskoude regen viel met bakken uit de lucht. Als de handige Hawaïaanse zeelui, onder de beste ter wereld, er niet waren geweest, zouden de kleine bootjes waarmee de passagiers aan land gingen, water maken, kapseizen en te pletter slaan op de rotskust. Als bij wonder gebeurde dit niet. Vrucht en passagiers kwamen veilig aan. De passagiers waren echter door en door nat, door regen en zeewater. Het personeel van de melaatsennederzetting was niet onvoorbereid. Residerend priester Pater Damiaan en verantwoordelijke opzichter Mr. Ambrose Hutchison hadden voor dampend hete koffie en warm eten voor alle nieuwkomers gezorgd".

Hartverwarmende gastvrijheid

Hartverwarmende gastvrijheid stelde de nieuwkomers dadelijk op hun gemak. In team maakte Damiaan zo van een ballingsoord een nieuwe thuis voor deze zieke gelukzoekers. "Damiaan was erg gastvrij. Hij maakte er een gewoonte van om wekelijks de stoomboten met passagiers op te wachten in Kalaupapa, de landingsplaats. Lange tijd kwamen de boten erg vroeg in de ochtend. Om niet te laat te komen, stond hij nog vroeger op. Zo was hij telkens de eerste of één van de eersten om de nieuwkomers te verwelkomen", herinnert naaste helper en toeverlaat Jozef Dutton zich.

Wees waakzaam!

Wees waakzaam!, draagt Jezus zijn leerlingen op, want ik zal als vreemdeling aankloppen en jullie om eten en drinken, om kleding en onderdak vragen. Dat ik jullie niet slapend aantref. Talrijke 'vreemde' gelukzoekers kloppen op de deur van ons continent, ons land, ons huis, onze gastvrijheid. Kijken we naar hen om als broers en zussen of laten we geen indringers toe in de cocon van ons eigen comfortabele leventje? Wees dus waakzaam. Damiaan was waakzaam.

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag

BEZINNING 2: Als de regenboog

Niet lang na zijn aankomst schreef Damiaan aan zijn ouders: "Ik vind mijn grootste geluk de Heer te dienen in zijn arme en zieke kinderen die door de andere mensen verlaten zijn". Het kost moeite om Damiaan te begrijpen. Eigenaardig toch dat hij geluk weet te vinden waar zoveel tranen vloeien en wanhoop heerst. Het vreemde geluk van Damiaan is als een regenboog die de donkere hemel kleurt. Zonder zon en regen geen regenboog. De zon staat voor al het moois en vreugdevols in het leven. De regen verwijst dan weer naar de minder aangename, pijnlijke en droevige momenten. Vreugde en verdriet maken een mensenleven. Ook tegen een donkergrijze hemel vormt zich een kleurrijke regenboog. Zelfs in een uitzichtloze situatie, doet hoop leven. Damiaans geluk, zijn volgehouden optimisme, was als een regenboog gevormd door een lach en een traan.

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag

BEZINNING 3: Met de voeten op de grond, wijzend naar de hemel

Op zoek naar een geschikte plaats voor een leprakolonie, sprong de noordelijke landtong van het eiland Molokāi in het oog. Omringd door de Stille Oceaan en afgescheiden van de rest van het eiland door een steile rotswand vormde dit stukje land, in de ogen van de Hawaïaanse gezondheidsraad, de perfecte locatie om alle ongeneeslijke zieke mensen samen te brengen in afwachting van een gewisse dood. Overweldigend natuurschoon kreeg plots een wrange bijklank. Het paradijs werd ziek. De landtong kreeg een nieuwe bestemming als natuurlijke gevangenis. Wie in de tijd van Damiaan aankwam in de nederzetting koesterde geen hoop op vrijlating en bezat geen bezoekrecht. Familieleden, vrienden en kennissen profiteerden weliswaar van de mazen in de wet om als gezonde helper hun dierbaren te vergezellen naar deze plek maar even later werd ook hun de toegang ontzegd.

Hij wist wat hem te wachten stond en toch bood hij zich vrijwillig aan om lief en leed te delen met de mensen van Molokāi. "Mijn gewone bezigheid bestaat uit het bezoeken en verzorgen van de zieken. Bijna elke dag heb ik een begrafenis. Voor de arme doden maak ik zelf een kist. Onze zusters zenden mij vele kleren om aan de zieken uit te delen. Zodat ik aan deze arme schepselen niet alleen geestelijke maar ook maar ook lichamelijke hulp kan bieden. Ik vind mijn grootste geluk de Heer te dienen in zijn arme en zieke kinderen die door de andere mensen verlaten zijn. Ik doe wat ik kan om hen mee te nemen op de weg naar de hemel", zo vertelt Damiaan zijn ouders. Meer dan eens wordt Damiaan al eens beschouwd als de gevangene van zijn roeping maar hij ervoer daar op Molokāi een grenzeloos geluk en een onvoorstelbaar gevoel van bevrijding. In wezen besepte hij daar op Molokāi aan den lijve waar het christen zijn omdraait. Het gaat er om mens te zijn. De opdracht van elke christen bestaat erin zoals Dietrich Bonhoeffer dat zo kernachtig formuleert, uit "bidden en onder de mensen het goede doen". Damiaans christen-zijn bood de ongeneeslijk zieke mensen op Molokāi toch een uitweg doordat hij telkens naar de hemel wees. Elk mensenleven is de moeite waarde hier op aarde en ook voorbij de dood. Met de voeten op de grond, klaar om iedereen te helpen, en tegelijk wijzend naar de hemel als uitweg uit alle pijn en verdriet, won Damiaan de harten van zijn melaatse vrienden. Damiaans hemel gaf opnieuw zin aan hun leven op aarde.

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag

BEZINNING 4: Ik ben omdat Wij zijn: geen verbondenheid zonder identiteit

Op 10 mei 1873 kwam Damiaan aan op Kalaupapa, de noordelijke landtong van het eiland Molokai. Daar zonderde de Hawaïaanse overheid mensen met lepra af. In die tijd was er nog geen geneesmiddel voorhanden. De ziekte verspreidde zich razendsnel. De afzonderingspolitiek sloeg diepe wonden in de Hawaïaanse samenleving. Geraakt door de pijn en het verdriet van wie afgezonderd werd en achterbleef, bood Damiaan zich vrijwillig aan om zijn leven te geven en lief en leed te delen met mensen met lepra. Damiaan wierp geen politieke afscheidingen op, sloot zich niet op in een etnisch hokje, trok geen culturele grenzen en verschool zich niet achter religieuze principes. Hij kon en wilde zich niet neerleggen bij de harde overheidspolitiek in naam van het zogenaamde algemene belang. Damiaan geloofde dat er wel degelijk een alternatieve aanpak mogelijk was en bracht ze in de praktijk.

Identiteit

Met zijn verstand wist Damiaan maar al te goed wat hij met zijn keuze voor Molokai op het spel zette. Toch kon hij niet anders dan ingaan op de oproep die van deze schrijnende situatie uitging. Vanuit zijn geloof in een God die zich laat kennen als een verantwoordelijke vader en zorgzame moeder van alle mensen, bekeek hij een uitzichtloze en hopeloze situatie met nieuwe ogen. Hij beschouwde de zieken niet als gevaar en bedreiging maar als medemensen in nood, verlangend naar hoop en troost. Hij luisterde naar hun pijn en verdriet, wensen en verlangens. Hij zag wat hem te doen stond en nam zijn verantwoordelijkheid. Hiermee stak hij niet onder stoelen of banken wie hij was en waar hij voor stond. Damiaan was een katholiek priester-missionaris die belichaamde dat niemand van Gods liefde verstoken kon zijn. Iedereen is geliefd, mag er zijn in Gods ogen, ongeacht afkomst, huidskleur, ziekte of levensovertuiging. Als kind van zijn tijd, liep hij hiermee onbewust zijn tijd voorop. Het leven delen met ongeneeslijke zieke mensen bracht hem tot de essentie van het katholiek-zijn. Zijn katholieke identiteit liet zich zo meer kennen als open, onbevangen, respectvol en inclusief. Onbewust maakte zijn identiteit – wie hij was, waarin hij geloofde en waar hij voor stond – hem meer mens. Of je nu katholiek, protestant, mormoon of vrijzinning was, op Kalaupapa reikte jouw gelaagde identiteit verder dan afkomst of levensovertuiging. Daar omringd door ziekte en dood, pijn en verdriet, beseftte Damiaan dat ieders identiteit stoelt op een gezamenlijk onwankelbaar fundament: we zijn allemaal mensen met fouten en tekortkomingen, met gaven en talenten, met waarden en idealen, dromen en verlangens, met onloochenbare rechten en een onvervreembare waardigheid.

Verbondenheid

Die overtuiging van gedeelde menselijkheid, ligt aan de basis van Damiaans beroemde uitspraak: "Wij, melaatsen". Enkele maanden na zijn aankomst op Kalaupapa, nog voor hij zelf de ziekte had, vereenzelvigde hij zich met de mensen van Kalaupapa. Hij deed dat niet omdat hij erop uit was zelf ziek te worden. In deze

aanspreking erkende Damiaan hun mens-zijn, hun menselijke waardigheid. Ondanks hun besmettelijke ziekte zag hij hen niet als gevaar, risico, bedreiging maar als mensen. Wij, melaatsen van Kalaupapa, beter: Wij, mensen van Kalaupapa. Ik ben omdat Wij zijn, zoals de Afrikaanse Ubuntu-filosofie het krachtig uitdrukt. Identiteit bestaat niet zonder verbondenheid en geen verbondenheid zonder identiteit: wij zijn allemaal mensen ongeacht onze afkomst, huidskleur, ziekte, cultuur of religie. Vanuit zijn geloof en overtuiging deed Damiaan als katholiek priester-missionaris, als mens, wat hij kon, wat hij moest doen om zijn medemens liefdevol en troostend nabij te zijn tot het uiterste. Hij deed wat niemand voor mogelijk achtte. Hij doorbrak grenzen, bouwde bruggen, opende nieuwe perspectieven en schiep nieuwe mogelijkheden, vanuit zijn identiteit en in verbondenheid. Ook wij kunnen dit, omdat het moet, omdat we mens zijn net zoals onze medemens dichtbij en veraf.

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag

Bezinning 5: Tweeduizend jaar geleden

Ongeveer tweeduizend jaar geleden verlieten een man en zijn hoogzwangere vrouw op keizerlijk bevel hun woonplaats. Ze gingen op weg voor een volkstelling. Tegen de avond kwamen ze eraan. Het stadje zat propvol. Nergens vonden ze nog een comfortabele plek om te slapen. Deuren bleven gesloten. "Neen, hier kunnen jullie niet terecht", hoorden ze telkens. De hoogzwangere vrouw voelde de weeën opkomen. Ze vonden ternauwernood onderdak in een stal met een schamel dak. De vrouw bracht een zoon ter wereld, wikkelde het pasgeboren kind in enkele doeken en legde het in de voederbak van de os en de ezel met wie ze de stal deelden.

Tweeduizend jaar later verlaten mannen, vrouwen en kinderen nog steeds noodgedwongen hun woonplaats. Het is de oorlog. Het is het geweld. Het is de armoede. Het is de hongersnood. Het zijn onmenselijkheden. De weg naar een beter en menswaardig leven ligt al te vaak bezaaid met hindernissen, weerstand en onbegrip. Waar ze aankomen, heeft medemenselijkheid een wachttijd, solidariteit een prijs en gastvrijheid openingsuren. Gelukkig is er steeds een stille tegenstroom van kleinere en grotere initiatieven gedragen door mensen met het hart en het verstand op de juiste plaats. "In de duisternis" waarin deze mensen op de vlucht aankomen, zoeken ze samen naar een eenvoudige, comfortabele stek om te wonen en te leven. Een plek waar een nieuwe, betere toekomst kan geboren worden. Deze hartelijke mensen willen er eenvoudig weg "zijn" voor wie hen nodig heeft. Het zijn fonkelende sterren van mensen in een soms sombere en donkere wereld.

Deze mensen zijn zoals Damiaan. Ze leggen zich er niet bij neer. Ze varen tegen de stroom in. Ze tonen zich mens voor hun medemens. Ze maken van solidariteit geen dode letter. En gastvrijheid is hun handelsmerk. Ze openen hun hart, vervolgens hun deur en lachen je vriendelijk toe: Kom erin! Wat kan ik voor je betekenen? Laten we in de geest van Damiaan, zulke sterren van mensen zijn. Laten we er zijn voor wie ons nodig heeft!

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag

Bezinning 6: De mantelzorger

De Amerikaanse schrijver en professor Charles Warren Stoddard die Damiaan op Molokai een bezoek bracht in 1884, beschrijft de rusteloze priester-missionaris als een "manusje van alles: dokter voor ziel en lichaam, magistraat, onderwijzer, timmerman, meubelmaker, schilder, tuinman, huisbewaarder, kok, en zelfs in sommige gevallen begrafenisondernemer en grafdelver".

Damiaan, de mantelzorger

Vandaag zouden we aan dat rijtje ook nog 'mantelzorger' kunnen toevoegen. Damiaan had het als mantelzorger niet onder de markt. "De werkzaamheden van Pater Damiaan namen nooit een einde. Van de Mis in de vroege morgen tot lang nadat zijn parochianen waren gaan slapen, was hij bezig. Als hij dan tenslotte toch zijn bed had opgezocht, lag hij nog dikwijls wakker, plannen makend voor de toekomst of wachtend tot hij geroepen werd om de angst van zieken of stervenden te verlichten", zo beschrijft diezelfde Stoddard het fysiek en emotioneel uitdagende en uitputtende leven van de mantelzorger in de leprozerie van Molokai.

Troosten

Damiaan beseftte maar al te goed dat hij zijn melaatse vrienden niet kon genezen, maar hij kon hen tenminste troosten en er voor hen zijn. Damiaan kon wel huilen als hij de pijn en het verdriet om zich heen zag, maar toch hield hij de moed erin en probeerde hij blij en opgewekt te zijn om zijn ongeneeslijk zieke vrienden een hart onder de riem te steken.

Nabij zijn

Afstandelijkheid stond niet in Damiaans woordenboek, hij wilde de 'onaanraakbaren' van Molokai in alles nabij zijn. "Omringd als ik ben door melaatsen, van 's morgens tot 's avonds, zou ik mij willen vermenigvuldigen om hun ellende te verzachten. Met de aalmoezen van enkele liefdadige mensen en met de hulpverlening van de missie kan ik hun die duizend en één troostmiddelen verschaffen die een zieke nodig heeft en die de regering hun niet kan geven", schreef Damiaan aan zijn broer.

Ik zal er zijn voor jou

En daarmee plaatst Damiaan hart boven hard. Hij rekent niet, maar cijfert zichzelf weg. Al wat hij krijgt of heeft, geeft hij vrij aan wie het nodig heeft. Hij vraagt geen loon naar werken, enkel troostmiddelen voor 'zijn' melaatsen. Hij spreekt niet over zichzelf, maar voor de ander. Hij heeft oog voor wie het niet meer ziet zitten. Hij heeft een luisterend oor voor wie er nood aan heeft. Hij heeft een helpende hand voor wie het niet alleen kan. Hij heeft lieve woorden voor wie bemoediging zoekt. Hij heeft een schouder voor wie huilen wil. Hij heeft een glimlach voor wie samen lachen wil. Hij heeft een pleister voor op de wonde, een medicijn voor de pijn. Hij zegt: 'ik zal er zijn voor jou!'

De mantelzorger

Daar waar iedereen de hoop opgeeft, de moed verliest, ongeloof de bovenhand neemt en harten verkillen, werkt de mantelzorger ijverig verder. Hij of zij gelooft dat het nodig is. Hij of zij hoopt dat het zin heeft. Hij of zij heeft lief omdat het ertoe doet. De mantelzorger biedt zo krachtig weerwerk tegen elke vorm van nuts- en efficiëntiedenken dat mensen, ziek of gezond, op een zijspoor of buitenspel zet.

De mantelzorger neemt verantwoordelijkheid waar de overheid het laat afweten. De mantelzorger laat mensen primeren boven cijfers. De mantelzorger verdrijft met hartverwarmende initiatieven en volgehouden mensenliefde de kilheid uit de prestatiegerichte samenleving en de koude uit onmenselijke structuren. En zo heeft de mantelzorger de handen vol in onze samenleving. Mantelzorgers zijn niet werkloos!

Een waarlijk menselijke samenleving

De liefde en het mededogen waarmee ze hun medemensen omringen, vormen de basis voor een waarlijk menselijke samenleving. "Geen rechtvaardige samenleving zonder liefde", beklemtoont de Amerikaanse filosofe Martha Nussbaum. Mantelzorgers zijn zo vaak de stille profeten van een 'andere' samenleving. Geen samenleving op neoliberale leest geschoeid waar het elk voor zich is, maar een warme en begripvolle samenleving waar iedereen zijn plaats heeft en zich thuis kan voelen. Damiaan, elke mantelzorger, laat zien dat het kan. Door vol te houden. Alle kleine beetjes maken uiteindelijk het grote verschil!

Ruben Boon, projectleider Damiaan Vandaag